

## NYBYGGERE

Det var nybyggertid. Alle vi kjente skulle bygge hus. Vi òg. Og jeg skulle snart begynne på skolen. Jeg skulle få helt ny skolesekk som mor kalte ransel. Hu hadde ei søster i byen. Men først måtte jeg testes. Jeg grua meg til testinga, for på innskrivinga hadde samtlige mødre ledd av meg. Alle unga skulle skrive en bokstav på tavla.

– Helst deres egen bokstav, sa frøken Jartrud.

Jeg ville vise at jeg kunne mer enn å skrive min egen, alle kunne jo den, så jeg skreiv en E, som var bokstaven til far min. Frøken spurte hvem sin bokstav det var, og jeg svarte som sant var, at det var far min sin. Skolestua på Gamleskolen hadde til nå vært vennlig som en togkupé, men plutselig måtte jeg tenke på den forferdelige togkollisjonen på Hjuksebø som alle jernbanefolka snakka om.

– Og hva heter han, spurte frøken.

Det var et skummelt spørsmål. Visste ikke frøken det? Jeg hørte ei bikkje gjø kaldt i det fjerne. Far min het Ernst, men det uttales jo med Æ, visste jeg. Jeg frykta at frøken skulle tru jeg hadde skrivi feil bokstav. Det var ikke sikkert frøken visste at E i Ernst uttaltes Æ. For å omgå problemet kunne jeg ha sagt at jeg hadde skrivi bokstaven til Gerhardsen. Fattern hadde skryti følt av at han delte bokstav med statsministeren, men jeg hadde ikke lært å gå utenom ennå.

– Han heter Ernst, sa jeg og betonte E-en kraftig.

– EEEEEErnst, sa jeg, uten snev av Æ.

Det var da de lo. Alle mødrene som sto barmfagre i to etasjer bak i klasserommet lo sitt revybrøl som var jeg Juster. Ingen av dem er tilgitt ennå.

På hemattvegen gikk mor og jeg innom butikken til Jorung for å levere tippinga. Tippinga var lange papirremser der folk skreiv mett av kryss og tall. Det kosta penger å levere kryss og tall, men du kunne også få penger igjen, hadde fattern forklart. Fristen for å levere tippelappen var onsdag. Da var det køordning hos Jorung. Mutter kunne levere når som helst, for hu brukte de samma talla og kryssa år ut og år inn. Hu kunne lappen sin utenat, og hadde lest om en som også huska lappen sin. Muttern leste alltid så mye rart. Mannen hadde gitt opp hele lappen og slutta levere. Da fikk rekka hans tolvern. Mutter hadde ikke tru på rekka si, og trudde aldri hu skulle bli rik.

– Heldigvis, sa hu og leverte lappen med de samma kryss og tall.

Innskrivingslatteren til alle kvinnfolka åt meg. Hadde jeg enda skrivi et kryss, så kunne jeg sagt det var bokstaven til tippinga. Jeg venta sturen ute, og studerte teksten på Jorungs bil. Jorung hadde manufakturbutikk med leker, tipping og systue der masse kvinnfolk satt på rekker og sydde kjoler. Rundt om i bygda satt andre kvinnfolk og sydde for Jorung. Mor også. Fordi andre jobba for Jorung, hadde Jorung råd til bil.

På bilen sto det en O, en P, en E og en L. Sia jeg nettopp hadde dumma meg ut med E-en til far min, tenkte jeg i store bokstaver. Etter at jeg hadde gjentatt bokstavene til Jorungs bil noen ganger, slo lynet ned. Plutselig så jeg at det sto OPEL på Jorungs bil! Jeg leste OPEL. Gladere hadde jeg ikke blitt om jeg hadde fått sitti på med et lokomotiv, og jeg glømte den begrædelige E-en i Ærnst. Dessuten kunne jeg bruke F og si far neste gang hvis tabba førte til dumping.

Da mor kom ut, hadde hu kjøpt pennal til meg. Mor trudde ikke at jeg skulle dumpe. Hoppende glad for pennalet med skyvedør, bilen og Jorung, F for far og M for mor, viste jeg min nye ferdighet.

– Der står det Opel, sa jeg og pekte med fingeren inni tobandsvåtten som jeg fikk av Milla hver jul.

Lykken ville ingen ende ta! Blenda av seksåringens lysende intelligens gikk mor inn igjen i butikken og kjøpte en fin plastikklekebil til meg. At Opel er det letteste ordet i verden å lesa, var tydeligvis ikke til

forkleinelse for min innsats og lysende framtid. Når jeg ble stor, kom jeg kanskje til å få sitte på kontor. Trudde mor.

Om kvelden lekte jeg med den nye bilen, mens pennalet passa på at jeg lekte stille. Mor og far flaksa med kjempestore tegninger av hus og skreiv tall. Vi bodde i andre hos barnlause slektninger. Milla og Ole var vare for støy, og jeg måtte leke stille.

– Så stille må vi væra at jeg må legge pølsa forsiktig på brødskiva, sa mor til venninnene sine. Hu sa det lågt så det ikke skulle høres nere.

Det skulle bli stas med nytt hus, ja. Far skreiv brev og klundra fælt i lang tid.

– Å bygge er en tålmodighetstest, sa far en kveld.

Det var rart sagt, for han bygde ingenting. Han bare regna og skreiv, men jeg syntes det var fint at far også skulle testes.

Testinga var mye triveligere enn innskrivinga. Ingen mødre satt bak i rommet, og frøken Jartrud var det snilleste menneske i verden. Hu hadde egen scene, mye mindre enn den på Folkets Hus, og hu kalte den kateter. Derfra framførte frøken fortellinger om Jesus og disiplene. Jeg hadde hørt om Jesus før, men disiplene var nye for meg. De hadde artige navn, og kunne både snekkere og fiske.

– Det kan bestefar òg, sa jeg, men frøken trudde ikke Hans Jensrud var disippel for det, slik Rognebyn foreslo.

Da vi skulle tegne en av disiplene, tegna jeg Jakob. Jeg tegna Jakob lik den eneste Jakob jeg kjente, nemlig kanarifuggern til Kirsten og Torbjørn. Kirsten og Torbjørn hadde ikke unger, og puddelen var ikke finni opp ennå. Frøken Jartrud hadde høgtid og rusla rundt i rommet med fryd over vårt velsigna arbe. Englesnilt passerte hu pulten min flere ganger, og til slutt spurte hu.

– Hva er det du tegner, da?

– Jeg tegner Jakob.

Jeg var stolt av Jakob enda jeg klundra litt med huet. Jeg hadde det for meg at Jakob hadde nese, men han så rar ut med både nese og nebb. Men fargene var fine.

– Jeg syns det ser ut som en fugl, jeg, sa frøken.

– Ja, det er fuggern til Kirsten og Torbjørn. Den heter Jakob, var svaret.

– Det er en fin fugl, syntes frøken, og ingen lo av min disippel.

Lo gjorde vi i stedet i neste time. Rognebyn hadde flere eldre brødre, og de hadde holdt kurs i åssen lillebror skulle te seg. Rognebyn rakk handa i været og spurte om å få gå ut.

– Må du? sa frøken.

Rognebyn måtte, og han fikk gå ut. Dermed hadde vi fått leksjon i åssen unngå de stygge og ubehagelige orda. Jeg hadde lurt litt på det, åssen jeg skulle bære meg åt hvis jeg måtte bæsje i timen. Nesten alle forsto kodespråket som Rognebyn introduserte.

Rognebyn var snart på plass igjen, og om ei stund spurte Øyvind om å få gå ut. Samma ordveksling gjentok seg.

– Må du? spurte frøken, og Øyvind måtte. Sjølsagt fikk han gå.

Om litt så vi at Øyvind lekte ved gjerdet, på motsatt side av skolegården for utedoen.

– Nei, der driver Øyvind ute og leker, glapp frøken, og jeg ble sendt ut for å hente han.

Vi lo da, og vi lo i friminuttet, og mange ganger etterpå, i alle år. Øyvind klarte ikke testen, og fikk utsatt sin skolestart. Ingen er tilgitt for det heller.

Vi bygde hus, jeg bynte på skolen, og Gerhardsen bygde landet. Han dreiv på fælt, og akkurat nå bygde han ny skole, som skulle være ferdig til vi begynte i andre, med innedo og sentralfy.

Etter økter på bygget og skolen var det godt å få ligge litt ved sida av far på sofaen og prate. Far ville alltid at jeg skulle ligge ytterst.

– Du får ligge ytterst du som er sjefen, sa han.

Jeg skjønnte at han tulla, men jeg likte at han sa det. Å få være sjefen var en grei kompensasjon for å ligge dårligst. Mor passa på at jeg ikke sovna, mens far fikk snorke så mye han ville. Jeg syntes ikke det var urettferdig, dessuten var det umulig å få sova slik far klundra med sager og stokker i sofaen.

Far var my på møter. Jeg lurte på hva møter var. Når vi lå på sofaen, forklarte far møter.

– På møter krangler vi med bønda.

Uvennskapen greip meg sterkt. Den eneste bonde jeg kjente var Hans Frøshaug, og han var snill med unga. Når han henta skuler

til grisa, fikk vi sitte på i hestesledan hele runden, om vi ville. Det beroliga litt at far sa de var gode venner igjen etter møta, men jeg hadde ikke lyst til å være uvenner med noen, ikke på møter engang.

– På 1. mai arber bønda og respekterer ikke dagen vår, sa far.

Da ble jeg arg. 1. mai var den fineste dagen jeg visste om, for da var mor og far så glad i hverandre. Langs togruta vår ergra vi oss over bønda som absolutt måtte arbe, og som absolutt måtte arbe akkurat der vi gikk. Jeg ønska at alle skulle gå i 1. mai-tog, og jeg kunne ikke skjønne åffer ikke alle gjorde det. Jeg syntes fattern var flink til å marsjere. Han skulle egentlig vært med i tysklandsbrigaden for å tukte tyskerer etter krigen, men offisera ville ikke ha han fordi han tok sprøyte mot sukkersjuken hver dag. Jeg likte ikke offisera no særlig.

Mor og far hadde si beste tid og samtalte om det nye huset. Bestefar hadde tredve mål skau i uvegsomt terreng på Øståsen.

– Treogtredve òg, for å være nøyaktig, som han sa.

Teigen var kjøpt billig etter sosialistisk maktutøvelse på øverste plan. Småkårsfolk skulle få del i landet. Det var sikkert Gerhardsen som sto bak. Fra denne skauen hadde far bestilt flaggstang. Stanga ble bestilt før sand og sement. Bestefar som var altmuligmann skulle ordne bestillinga, om han så måtte bære stokken til bygds sjøl. Trulig var det akkurat det han gjorde.

Grunnmuren vår ble støpt på dugnad, med masse folk og moro for liten og stor. Mange av folka fra 1. mai og Folkets Hus hjalp til. Først med å kjøre sand fra stasjon til tomta, og så med blanding, trilling og tipping. Vi hadde lånt en grønn blandemaskin som bråka, og arbe var en lek. Heme kokkeserte kvinnfolka. Det var mor, Olga og noen andre som hadde med karer og unger på dugnaden. Alle sa det var den beste maten de hadde spist, og mor var den peneste dama jeg visste om.

Vi unga hadde jobben med å stikke stein og spiker ned i støypen.

– Det er fint, støypen blir sterkere sånn, sa den ene arbeskaren etter den andre, og vi var viktige for grunnmuren vi òg.

Arbeskara var styggørste, for det gøyv fælt av både sand og sement. Det gikk med no jøtt med øl. Når far drakk øl, en sjelden gang som

han sa, klaga alltid mor på at det var så dyrt. Mor og far hadde også klaga følt på at bygging var dyrt.

– Off, dette blir dyrt. Greier vi detta? hadde jeg hørt mens tegninger og tall blafra på kjøkkenet.

Derfor spurte jeg far.

– Blir det ikke jøtt dyrt med alt detta ølet a far?

Gjennom blandemaskinens rammel og skuffers skraping og dunking mot sand og forskaling, gjennom gvin fra dårlig smørte trillebårhjul og højing, hørte alle kara spørsmålet. Og alle lo. Det hadde vært mye latter hele dagen, men nå lo alle samtidig og godt. Jeg måtte le sjøl òg, sia jeg hadde vært så morosam. Alle kara ble tilgitt for latteren.

Samma gjengen var virksom og samma dagsorden gjentok seg når fars kamerater skulle støype. Vi var på minst ti dugnader på et par års tid. Far var kjempefink til å trille bår full av støyp, og jeg var veldig stolt. Vi støpte grunnmura, og som sjølveste Einar Gerhardsen kom Einar Li og hans snekkere og bygde hus oppå. Også en sjuåring syntes han var med og bygde landet.

Reidar og Randi skulle også bygge. Randi var mors venninne og veldig virksom på Folkets Hus. Reidar spelte i et orkester, men ikke på Huset. Når han kom fra arbetoget, hadde han en anna avis under armen enn de vi leste. Reidar sjaua på brygga og kom hematt tidligere enn de andre, for han bynte styggtidig. På Reidars dugnad var det like morosamt som på de andre dugnada, men det var bare et par av gjengen fra Folkets Hus som var med. Helt andre karer trilla og skuffa, men de hadde lånt den samma blandemaskin. Stemninga var høg. En kar med vilt og bustete hår var spesielt morosam. Han satte oss unga til å bygge hytte av forskalingsborda som var til overs. Av og til sang han strofer på svensk om en kar som jobba og jobba langt vekk, og som lengta hematt til kjæresten sin. Bustehuet jobba hardt og var høgt og lågt Han hadde nok kjærest langt vekk. Han hadde til og med ei tegning av hu på innersida av armen.

Jeg hørte Bustehuet si til Reidar at også kommunister måtte ha hus, og jeg undra meg. Måtte ikke alle ha hus?

På sofaen spurte jeg far hva kommunist var, og han måtte tenke litt hardt før han svarte.

– Kommunista vil at alle skal ha det like bra, sa far. Og om litt la han til:

– Kommunismen er den beste teori som fins, men den kan ikke gjennomføres i praksis.

Akkurat sånn sa han det. Jeg husker det, fordi det var så fint sagt at jeg slett ikke forsto det. Han som sang på svensk var jo så flink til å støype, men jeg skjønnte at jeg ikke skulle spørre mer. Dette måtte jeg finne ut av sjøl. Fra skuffen fant jeg fram fotballbildet av far. Han spilte haff i arbeideridrettslaget og ble kalt Jabben. Jeg var stolt av det bildet. Bustete hår, svette og glede lyste. Jeg syntes far så ut som en kommunist.